

Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
GERARD HOGAN
της 23ης Μαΐου 2019¹

Υπόθεση C-383/18

Lexitor Sp. z o.o
κατά

**Spółdzielcza Kasa Oszczędnościowo – Kredytowa im. Franciszka Stefczyka που εδρεύει στην
Γκντύνια,
Santander Consumer Bank S.A. που εδρεύει στο Βρότσουαφ,
mBank S.A που εδρεύει στη Βαρσοβία**

[αίτηση του Sąd Rejonowy Lublin-Wschód w Lublinie z siedzibą w Świdniku (περιφερειακού δικαστηρίου του Lublin με έδρα το Świdnik, Πολωνία) για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Προδικαστική παραπομπή – Προστασία των καταναλωτών – Οδηγία 2008/48/EK – Άρθρο 16, παράγραφος 1 – Συμβάσεις πίστωσης – Πρόωρη εξόφληση – Δικαίωμα του καταναλωτή σε μείωση του συνολικού κόστους της πίστωσης που αντιστοιχεί στους τόκους και τις επιβαρύνσεις που οφείλονται για το εναπομένον διάστημα της σύμβασης»

1. Η υπό κρίση υπόθεση αφορά την ερμηνεία του άρθρου 16, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/48/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Απριλίου 2008, για τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης και την κατάργηση της οδηγίας 87/102/ΕΟΚ του Συμβουλίου (ΕΕ 2008, L 133, σ. 66, και διορθωτικά ΕΕ 2009, L 207, σ. 14, ΕΕ 2010, L 199, σ. 40, και ΕΕ 2011, L 234, σ. 46). Όπως θα καταδειχθεί εν συνεχεία, η έννοια της νομοθετικής διατάξεως αυτής –η οποία αφορά το δικαίωμα του καταναλωτή σε μείωση του κόστους της πίστωσης εφόσον εξόφλησε πρόωρα το σύνολο ή μέρος του οφειλόμενου βάσει της σύμβασης πίστωσης ποσού– είναι, από ορισμένες απόψεις, τουλάχιστον, ασαφής και δεν μπορεί εύκολα να ερμηνευθεί σε ικανοποιητικό επίπεδο. Μπορεί πράγματι –πιθανώς λόγω των ζητημάτων που εγείρει η υπό κρίση αίτηση προδικαστικής αποφάσεως– ο νομοθέτης της Ένωσης να θελήσει να αναθεωρήσει τη διατύπωση της διάταξης αυτής στο μέλλον.

2. Εν πάση περιπτώσει, η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της Lexitor Sp. z o.o και της Spółdzielcza Kasa Oszczędnościowo – Kredytowa im. Franciszka Stefczyka που εδρεύει στην Γκντύνια, της Santander Consumer Bank S.A. που εδρεύει στο Βρότσουαφ (στο εξής: Santander Consumer Bank) και της mBank S.A. που εδρεύει στη Βαρσοβία, σχετικά με την εφαρμογή των πρόσθετων επιβαρύνσεων και των κυρώσεων στις περιπτώσεις που οι καταναλωτές επιλέγουν την πρόωρη εξόφληση των υποχρεώσεών τους εκ συμβάσεων καταναλωτικής πίστης.

3. Πριν από την εξέταση του ερωτήματος αυτού, πρέπει κατ' αρχάς να παρατεθούν οι σχετικές διατάξεις της οδηγίας 2008/48 και του εθνικού δικαίου.

¹ Γλώσσα του πρωτοτύπου: η αγγλική.

I. Το νομικό πλαίσιο

A. Το δίκαιο της Ένωσης

1. Η οδηγία 87/102

4. Το άρθρο 8 της οδηγίας 87/102/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 1986, για την προσέγγιση των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών που διέπουν την καταναλωτική πίστη (ΕΕ 1987, L 42, σ. 48), προέβλεπε τα εξής:

«Ο καταναλωτής δικαιούται να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του από τη σύμβαση πίστωσης πριν να καταστούν ληξιπρόθεσμες. Στην περίπτωση αυτή σύμφωνα με τις διατάξεις που θεσπίζουν τα κράτη μέλη, ο καταναλωτής δικαιούται εύλογη μείωση του συνολικού κόστους της πίστωσης.»

5. Η οδηγία 87/102 καταργήθηκε και αντικαταστάθηκε από την οδηγία 2008/48 από τις 11 Ιουνίου 2010.

2. Η οδηγία 2008/48

6. Οι αιτιολογικές σκέψεις 7, 9, 10, 39 και 40 της οδηγίας 2008/48 προβλέπουν:

«(7) Για να διευκολυνθεί η δημιουργία εσωτερικής αγοράς στον τομέα της καταναλωτικής πίστης καθώς και η εύρυθμη λειτουργία της, απαιτείται να προβλεφθεί η θέσπιση εναρμονισμένου κοινοτικού πλαισίου σε ορισμένους βασικούς τομείς. Λαμβανομένων υπόψη της συνεχώς αναπτυσσόμενης αγοράς καταναλωτικής πίστης και της αυξανόμενης κινητικότητας των ευρωπαϊκών πολιτών, η θέσπιση διορατικής κοινοτικής νομοθεσίας που θα είναι σε θέση να προσαρμοσθεί στις μελλοντικές μορφές πίστωσης και που θα παρέχει στα κράτη μέλη τον κατάλληλο βαθμό ευελιξίας στην εφαρμογή της αναμένεται να συμβάλει στη διαμόρφωση σύγχρονου συνόλου κανόνων δικαίου για την καταναλωτική πίστη.

[...]

(9) Για να εξασφαλισθεί υψηλό και ισοδύναμο επίπεδο προστασίας των συμφερόντων όλων των καταναλωτών της Κοινότητας και για να δημιουργηθεί γνήσια εσωτερική αγορά, χρειάζεται πλήρης εναρμόνιση. Επομένως, δεν θα πρέπει να επιτρέπεται στα κράτη μέλη να διατηρούν ή να εισάγουν εθνικές διατάξεις διαφορετικές από αυτές που καθορίζονται στην παρούσα οδηγία. Ωστόσο, ο περιορισμός αυτός θα πρέπει να ισχύει μόνον προκειμένου περί διατάξεων τις οποίες εναρμονίζει η παρούσα οδηγία. Όπου δεν υφίστανται τέτοιες εναρμονισμένες διατάξεις, τα κράτη μέλη θα πρέπει να παραμείνουν ελεύθερα να διατηρούν ή να εισάγουν εθνικές νομοθετικές ρυθμίσεις. [...]

[...]

(10) Οι ορισμοί που περιέχονται στην παρούσα οδηγία καθορίζουν το εύρος της εναρμόνισης. Η υποχρέωση των κρατών μελών να εφαρμόζουν τις διατάξεις της παρούσας οδηγίας θα πρέπει, συνεπώς, να περιορίζεται στο πεδίο εφαρμογής της, όπως οριοθετείται από τους ορισμούς αυτούς. [...]

[...]

- (39) Ο καταναλωτής θα πρέπει να έχει το δικαίωμα να εκπληρώνει τις υποχρεώσεις του πριν από την προβλεπόμενη στη σύμβαση πίστωσης ημερομηνία. Σε περίπτωση πρόωρης εξόφλησης, εν όλω ή εν μέρει, ο πιστωτικός φορέας θα πρέπει να δικαιούται αποζημίωσης για τα ενδεχόμενα έξοδα που έχουν άμεση σχέση με την πρόωρη εξόφληση, λαμβανομένων επίσης υπόψη των ποσών τα οποία, ενδεχομένως, εξοικονόμησε ο εν λόγω φορέας. Ωστόσο, για τον καθορισμό της μεθόδου υπολογισμού της αποζημίωσης, είναι σημαντικό να τηρούνται ορισμένες αρχές. Ο υπολογισμός της αποζημίωσης του πιστωτή θα πρέπει να είναι διαφανής και κατανοητός για τους καταναλωτές ήδη από τη φάση πριν από τη σύναψη, οπωσδήποτε δε κατά τη διάρκεια της εκτέλεσης της σύμβασης πίστωσης. Πέραν αυτού, η μέθοδος υπολογισμού θα πρέπει να εφαρμόζεται με ευκολία από τους πιστωτές και να προωθείται ο εποπτικός έλεγχος της αποζημίωσης από τις υπεύθυνες αρχές. Ως εκ τούτου, και δεδομένου ότι η καταναλωτική πίστωση, λόγω της διάρκειας και του μεγέθους της, δεν χρηματοδοτείται μέσω μηχανισμών μακροπρόθεσμης χρηματοδότησης, το ανώτατο όριο της αποζημίωσης θα πρέπει να καθορίζεται ως πάγιο ποσοστό. Η προσέγγιση αυτή αντικατοπτρίζει την ιδιαιτερότητα της καταναλωτικής πίστης και δεν θα πρέπει να προδικάζει ενδεχόμενη διαφορετική προσέγγιση για άλλα προϊόντα, τα οποία χρηματοδοτούνται από μηχανισμούς μακροπρόθεσμης χρηματοδότησης, όπως τα ενυπόθηκα δάνεια σταθερού επιτοκίου.
- (40) Τα κράτη μέλη θα πρέπει να έχουν το δικαίωμα να ορίζουν ότι ο πιστωτικός φορέας μπορεί να ζητά αποζημίωση για την πρόωρη εξόφληση, μόνο εφόσον το ποσό της εξόφλησης εντός δώδεκα μηνών υπερβαίνει το όριο το οποίο ορίζουν τα κράτη μέλη. Κατά τον καθορισμό αυτού του ορίου, το οποίο δεν θα πρέπει να υπερβαίνει τα 10 000 ευρώ, τα κράτη μέλη θα πρέπει να λαμβάνουν, π.χ., υπόψη το μέσο ποσό της καταναλωτικής πίστης στην αγορά τους.»

7. Το άρθρο 1 της οδηγίας 2008/48, το οποίο φέρει τον τίτλο «Αντικείμενο», προβλέπει τα εξής:

«Η παρούσα οδηγία έχει ως σκοπό την εναρμόνιση ορισμένων πτυχών των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών που διέπουν τις συμβάσεις πίστωσης με τους καταναλωτές.»

8. Σύμφωνα με το άρθρο 2, παράγραφος 1, η οδηγία 2008/48 εφαρμόζεται στις συμβάσεις πίστωσης.

9. Το άρθρο 3 της οδηγίας 2008/48 με τίτλο «Ορισμοί» προβλέπει τα εξής:

«Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, ισχύουν οι ακόλουθοι ορισμοί:

[...]

γ) “σύμβαση πίστωσης”: σύμβαση δυνάμει της οποίας πιστωτικός φορέας χορηγεί ή υπόσχεται να χορηγήσει σε καταναλωτή πίστωση υπό μορφή προθεσμιακής καταβολής, δανείου ή οποιασδήποτε άλλης παρόμοιας χρηματοδοτικής διευκόλυνσης, με εξαίρεση τις συμβάσεις που συνάπτονται για τη συνεχή παροχή υπηρεσιών ή για την προμήθεια αγαθών του ίδιου είδους, σύμφωνα με τις οποίες ο καταναλωτής καταβάλλει με δόσεις το τίμημα για τις εν λόγω υπηρεσίες ή αγαθά κατά τη διάρκεια της παροχής τους·

[...]

ζ) “συνολικό κόστος της πίστωσης για τον καταναλωτή”: το σύνολο των επιβαρύνσεων, συμπεριλαμβανομένων των τόκων, των προμηθειών, των φόρων και των κάθε άλλου είδους αμοιβών, που καλείται να πληρώσει ο καταναλωτής για τη σύμβαση πίστωσης και τα οποία γνωρίζει ο πιστωτικός φορέας, πλην των συμβολαιογραφικών δαπανών· τα έξοδα που αφορούν συμπληρωματικές υπηρεσίες σχετικές με τη σύμβαση πίστωσης, ιδίως τα ασφάλιστρα,

περιλαμβάνονται επίσης εάν, επιπλέον, η σύναψη της σύμβασης υπηρεσίας είναι υποχρεωτική για την έγκριση της πίστωσης ή για τη χορήγησή της υπό τους όρους και τις προϋποθέσεις που διαφημίζονται·

[...]»

10. Το άρθρο 10 της οδηγίας 2008/48 φέρει τον τίτλο «Πληροφορίες που πρέπει να περιλαμβάνονται στη σύμβαση πίστωσης». Η παράγραφος 2 προβλέπει τα εξής:

«Η σύμβαση πίστωσης πρέπει να προσδιορίζει, με τρόπο σαφή και ευσύνοπτο:

[...]

ιη) το δικαίωμα πρόωρης εξόφλησης, τη διαδικασία πρόωρης εξόφλησης καθώς και, κατά περίπτωση, πληροφορίες σχετικά με το δικαίωμα αποζημίωσης του πιστωτικού φορέα και τον τρόπο καθορισμού της αποζημίωσης αυτής·

[...]»

11. Το άρθρο 16 της οδηγίας 2008/48, το οποίο φέρει τον τίτλο «Πρόωρη εξόφληση», προβλέπει τα εξής:

«1. Ο καταναλωτής δικαιούται ανά πάσα στιγμή να εκπληρώσει το σύνολο ή μέρος των υποχρεώσεων του που απορρέουν από σύμβαση πίστωσης. Στις περιπτώσεις αυτές, δικαιούται μείωση του συνολικού κόστους της πίστωσης που αποτελείται από τους τόκους και τις επιβαρύνσεις για το εναπομένον διάστημα της σύμβασης.

2. Σε περίπτωση πρόωρης εξόφλησης της πίστωσης, ο πιστωτικός φορέας δικαιούται εύλογης και αντικειμενικώς αιτιολογημένης αποζημίωσης για ενδεχόμενα έξοδα που έχουν άμεση σχέση με την πρόωρη εξόφληση της πίστωσης, υπό την προϋπόθεση ότι η πρόωρη εξόφληση πραγματοποιείται εντός χρονικού διαστήματος για το οποίο έχει καθορισθεί το χρεωστικό επιτόκιο.

Η εν λόγω αποζημίωση δεν μπορεί να υπερβαίνει το 1 % του τμήματος της πίστωσης που εξοφλήθηκε πρόωρα, εφόσον το χρονικό διάστημα μεταξύ της πρόωρης εξόφλησης και της συμφωνηθείσας λήξης της σύμβασης πίστωσης υπερβαίνει το έτος. Εάν το χρονικό αυτό διάστημα δεν υπερβαίνει το έτος, η αποζημίωση δεν μπορεί να υπερβαίνει το 0,5 % του τμήματος της πίστωσης που εξοφλήθηκε πρόωρα.

3. Δεν χωρεί αξίωση αποζημίωσης για πρόωρη εξόφληση:

α) εφόσον η εξόφληση πραγματοποιείται δυνάμει ασφαλιστικού συμβολαίου, το οποίο προβλέπει παροχή εγγύησης για την εξόφληση της πίστωσης·

β) σε περιπτώσεις διευκόλυνσεως υπερανάληψης· ή

γ) εφόσον η εξόφληση πραγματοποιηθεί εντός χρονικού διαστήματος για το οποίο δεν έχει καθορισθεί το χρεωστικό επιτόκιο.

4. Τα κράτη μέλη μπορούν να ορίζουν ότι:

α) ο πιστωτικός φορέας μπορεί να αξιώνει την εν λόγω αποζημίωση μόνο εφόσον το ποσό της πρόωρης εξόφλησης υπερβαίνει το όριο που ορίζει το εθνικό δίκαιο. Το όριο αυτό δεν υπερβαίνει τα 10 000 ευρώ σε οποιοδήποτε διάστημα δώδεκα μηνών·

β) ο πιστωτικός φορέας δύναται, κατ' εξαίρεση, να απαιτεί υψηλότερη αποζημίωση εάν μπορεί να αποδείξει ότι η ζημία που υπέστη από την πρόωρη εξόφληση υπερβαίνει το ποσό που καθορίζεται κατά την παράγραφο 2.

Αν η αποζημίωση που ζητεί ο πιστωτικός φορέας υπερβαίνει την πραγματική ζημία, ο καταναλωτής δύναται να ζητεί ανάλογη μείωση.

Στην περίπτωση αυτή, η ζημία συνίσταται στη διαφορά μεταξύ του αρχικώς συμφωνηθέντος επιτοκίου με το επιτόκιο κατά το οποίο ο πιστωτικός φορέας είναι σε θέση να δανείσει στην αγορά το ποσό που εξοφλήθηκε πρόωρα, λαμβάνει δε υπόψη τον αντίκτυπο της πρόωρης εξόφλησης στα διοικητικά έξοδα.

5. Οιαδήποτε αποζημίωση δεν υπερβαίνει τους τόκους που θα είχε καταβάλει ο καταναλωτής κατά το χρονικό διάστημα μεταξύ της πρόωρης εξόφλησης και της συμφωνηθείσας ημερομηνίας λήξης της πιστωτικής σύμβασης.»

12. Το άρθρο 22, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/48, το οποίο φέρει τον τίτλο «Εναρμόνιση και αναγκαστικός χαρακτήρας της παρούσας οδηγίας», προβλέπει τα εξής:

«Καθόσον η παρούσα οδηγία περιέχει εναρμονισμένες διατάξεις, τα κράτη μέλη δεν μπορούν να διατηρούν ή να εισάγουν στο εθνικό τους δίκαιο διατάξεις που παρεκκλίνουν από αυτές που καθορίζονται στην παρούσα οδηγία.»

B. Το εθνικό δίκαιο

13. Ο ustawa z dnia 12 maja 2011 roku o kredycie konsumenckim (νόμος της 12ης Μαΐου 2011 περί καταναλωτικής πίστης, Dz. U. 2016, θέση 1528, όπως έχει τροποποιηθεί) (στο εξής: νόμος περί καταναλωτικής πίστης) μετέφερε την οδηγία 2008/48 στο πολωνικό δίκαιο.

14. Κατά το άρθρο 49, παράγραφος 1, του νόμου αυτού, σε περίπτωση εξόφλησης του συνολικού ποσού της πίστωσης πριν από το συμβατικά καθορισμένο χρονικό σημείο, οι συνολικές επιβαρύνσεις για τη χορήγηση της πίστωσης μειώνονται κατά το ποσό εκείνο των εξόδων που αφορούν το χρονικό διάστημα κατά το οποίο μειώθηκε η διάρκεια της σύμβασης, ακόμη και εάν ο καταναλωτής τα έχει καταβάλει πριν από την εξόφληση.

II. Πραγματικά περιστατικά

15. Αντικείμενο της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως αποτελούν τρεις υποθέσεις, τις οποίες το αιτούν δικαστήριο συνένωσε με σκοπό την ενιαία εξέτασή τους και την έκδοση κοινής αποφάσεως. Και οι τρεις υποθέσεις έχουν βασικά την ίδια δομή, η οποία περιγράφεται κατωτέρω.

16. Οι εναγόμενες (πιστωτικά ιδρύματα) συνήψαν συμβάσεις πίστωσης μετρητών για ορισμένη χρονική διάρκεια με καταναλωτές και χρέωσαν προμήθεια για τη χορήγηση των πιστώσεων αυτών. Και στις τρεις περιπτώσεις το ύψος της προμήθειας ήταν ανεξάρτητο από τη διάρκεια των συμβάσεων πίστωσης. Όλοι οι καταναλωτές εξόφλησαν ολοσχερώς τις χορηγηθείσες πιστώσεις πριν καταστούν ληξιπρόθεσμες.

17. Στη συνέχεια, οι καταναλωτές αυτοί συνήψαν με την ενάγουσα συμβάσεις εκχωρήσεως της απαιτήσεως, μεταξύ άλλων, για την επιστροφή των ήδη καταβληθεισών προμηθειών, λόγω της πρόωρης και ολοσχερούς εξοφλήσεως των καταναλωτικών πιστώσεων. Η ενάγουσα γνωστοποίησε στις εναγόμενες την εκχώρηση των επίμαχων απαιτήσεων αντίστοιχα και ζήτησε ταυτόχρονα την οικειοθελή καταβολή του επίδικου ποσού (ενός ποσοστού της προμήθειας που αντιστοιχούσε στο χρονικό διάστημα για το οποίο είχε πραγματοποιηθεί πρόωρη εξόφληση) μαζί με τους νόμιμους τόκους υπερημερίας.

18. Δεδομένου ότι οι εναγόμενες δεν ανταποκρίθηκαν στα αιτήματά της, η ενάγουσα άσκησε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου αγωγές, με τις οποίες ζητεί να καταδικαστούν οι εναγόμενες στην καταβολή των επίδικων ποσών συν τους νόμιμους τόκους υπερημερίας.

III. Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως

19. Το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν το δικαίωμα του καταναλωτή σε μείωση του συνολικού κόστους της πίστωσης, το οποίο προβλέπει η εθνική νομοθεσία περί μεταφοράς του άρθρου 16, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/48 στην εσωτερική έννομη τάξη, έχει την έννοια ότι περιλαμβάνει και τις επιβαρύνσεις που δεν εξαρτώνται από τη διάρκεια της σύμβασης πίστωσης. Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι τα πολωνικά δικαστήρια έχουν υιοθετήσει αποκλίνουσες ερμηνείες. Ειδικότερα, μνημονεύει δύο αποφάσεις δύο διαφορετικών πολωνικών δικαστηρίων που έκριναν ότι ο νόμος περί καταναλωτικής πίστης παρέχει το δικαίωμα επιστροφής μέρους των επιβαρύνσεων που εξαρτώνται από τη διάρκεια της σύμβασης. Εντούτοις, με τρίτη απόφαση, άλλο δικαστήριο αποφάνθηκε, ερμηνεύοντας το εθνικό δίκαιο με γνώμονα το άρθρο 16 της οδηγίας 2008/48, ότι το δικαίωμα του καταναλωτή σε μείωση του κόστους περιλαμβάνει και τις επιβαρύνσεις που δεν εξαρτώνται από τη διάρκεια της σύμβασης.

20. Υπό τις συνθήκες αυτές, το Sąd Rejonowy Lublin-Wschód w Lublinie z siedzibą w Świdniku (περιφερειακό δικαστήριο του Lublin με έδρα το Świdnik, Πολωνία) αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Έχει το άρθρο 16, παράγραφος 1, σε συνδυασμό με το άρθρο 3, στοιχείο ζ', [της οδηγίας 2008/48/EK], την έννοια ότι ένας καταναλωτής, σε περίπτωση πρόωρης εκπληρώσεως των υποχρεώσεών του που απορρέουν από σύμβαση πιστώσεως, έχει δικαίωμα σε μείωση του συνολικού κόστους της πιστώσεως, επομένως και των επιβαρύνσεων των οποίων το ύψος δεν εξαρτάται από τη διάρκεια της σχετικής συμβάσεως πιστώσεως;»

IV. Ανάλυση

A. Επί της αρμοδιότητας του Δικαστηρίου και επί του παραδεκτού του προδικαστικού ερωτήματος

21. Όσον αφορά τα επιχειρήματα των εναγομένων, η Santander Consumer Bank ισχυρίζεται, κατ' ουσίαν, ότι το υποβληθέν προδικαστικό ερώτημα είναι απαράδεκτο. Συγκεκριμένα, υποστηρίζει ότι το άρθρο 16, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/48 δεν θα μπορούσε να έχει εφαρμογή καθόσον η διαφορά της κύριας δίκης αφορά δύο πρόσωπα που ενεργούν στο πλαίσιο των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων τους.

22. Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι η διαδικασία του άρθρου 267 ΣΛΕΕ αποτελεί μέσο συνεργασίας μεταξύ του Δικαστηρίου και των εθνικών δικαστηρίων, στο πλαίσιο της οποίας το Δικαστήριο τους παρέχει τα στοιχεία ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης που είναι αναγκαία για την επίλυση της διαφοράς επί της οποίας καλούνται να αποφανθούν². Εναπόκειται αποκλειστικά στο εθνικό δικαστήριο που έχει επιληφθεί της ένδικης διαφοράς και φέρει την ευθύνη της εκδοθησόμενης δικαστικής απόφασης να εκτιμήσει, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιομορφίες της υπόθεσης, τόσο την αναγκαιότητα μιας προδικαστικής απόφασης για την έκδοση της δικής του απόφασης όσο και το λυσιτελές των ερωτημάτων που υποβάλλει στο Δικαστήριο³.

23. Συνεπώς, όταν τα υποβληθέντα προδικαστικά ερωτήματα αφορούν την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης, το Δικαστήριο υποχρεούται, κατ' αρχήν, να αποφανθεί επ' αυτών. Το Δικαστήριο μπορεί να απορρίψει την αίτηση που έχει υποβάλει το εθνικό δικαστήριο μόνον όταν προκύπτει προδήλως ότι η ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης την οποία ζητεί το εθνικό δικαστήριο δεν έχει καμία σχέση με το υποστατό ή το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης, όταν το πρόβλημα είναι υποθετικής φύσης ή ακόμη όταν το Δικαστήριο δεν διαθέτει τα πραγματικά και νομικά στοιχεία που είναι αναγκαία προκειμένου να δώσει χρήσιμη απάντηση στα ερωτήματα που του έχουν υποβληθεί⁴. Ωστόσο, το γεγονός ότι ένας εκ των διαδίκων στην κύρια δίκη αμφισβητεί τη λυσιτέλεια του προδικαστικού ερωτήματος για την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης δεν δύναται καθεαυτό να δικαιολογήσει την άποψη ότι τα ερωτήματα αυτά πρέπει να κριθούν अपαράδεκτα.

24. Στην υπό κρίση υπόθεση πρέπει να σημειωθεί ότι το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2008/48 δεν εξαρτάται από την ταυτότητα των διαδίκων στη διαφορά αλλά από την ταυτότητα των συμβαλλομένων μερών ως προς την πίστωση. Πράγματι, σύμφωνα με το άρθρο 2, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/48, η τελευταία εφαρμόζεται στις «συμβάσεις πίστωσης», όρος που ερμηνεύεται στο άρθρο 3, στοιχείο γ', της οδηγίας αυτής ως «σύμβαση δυνάμει της οποίας πιστωτικός φορέας χορηγεί ή υπόσχεται να χορηγήσει σε καταναλωτή πίστωση υπό μορφή προθεσμιακής καταβολής, δανείου ή οποιασδήποτε άλλης παρόμοιας χρηματοδοτικής διευκόλυνσης, με εξαίρεση τις συμβάσεις που συνάπτονται για τη συνεχή παροχή υπηρεσιών ή για την προμήθεια αγαθών του ίδιου είδους, σύμφωνα με τις οποίες ο καταναλωτής καταβάλλει με δόσεις το τίμημα για τις εν λόγω υπηρεσίες ή αγαθά κατά τη διάρκεια της παροχής τους». Στην υπό κρίση υπόθεση, δεν αμφισβητείται ότι οι επίδικες πιστώσεις χορηγήθηκαν σε καταναλωτές.

25. Υπό τις περιστάσεις αυτές, δεν προκύπτει σαφώς από την υπόθεση, όπως αυτή εκτίθεται από το αιτούν δικαστήριο, ότι το άρθρο 16, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/48 δεν είναι εφαρμοστέο στην επίμαχη περίπτωση της υποθέσεως της κύριας δίκης. Ως εκ τούτου, φρονώ ότι το Δικαστήριο πρέπει να αποφανθεί ότι το υποβληθέν προδικαστικό ερώτημα είναι παραδεκτό.

B. Επί της ουσίας

26. Με το υποβληθέν προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται, κατ' ουσίαν, αν το άρθρο 16, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/48 έχει την έννοια ότι στις περιπτώσεις που καταναλωτής προέβη σε πρόωρη εξόφληση, το δικαίωμα του καταναλωτή αυτού σε μείωση του κόστους της πίστωσης αφορά επιβαρύνσεις το ύψος των οποίων δεν εξαρτάται από τη διάρκεια της συμφωνίας πίστωσης.

2 Απόφαση της 5ης Ιουλίου 2016, Ognyanov (C-614/14, EU:C:2016:514, σκέψη 16).

3 Απόφαση της 1ης Ιουλίου 2010, Sbarigia (C-393/08, EU:C:2010:388, σκέψεις 19 έως 20).

4 Απόφαση της 20ής Σεπτεμβρίου 2018, OTP Bank και OTP Faktoring (C-51/17, EU:C:2018:750, σκέψη 37).

1. Περιεχόμενο του άρθρου 16, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/48

27. Κατά το άρθρο 16, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/48, «ο καταναλωτής δικαιούται ανά πάσα στιγμή να εκπληρώσει το σύνολο ή μέρος των υποχρεώσεων του που απορρέουν από σύμβαση πίστωσης. Στις περιπτώσεις αυτές, δικαιούται μείωση του συνολικού κόστους της πίστωσης που αποτελείται από τους τόκους και τις επιβαρύνσεις για το εναπομένον διάστημα της σύμβασης».

28. Από το γράμμα του άρθρου 16, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/48 προκύπτει συνεπώς ότι σε περίπτωση πρόωρης εξόφλησης τα κράτη μέλη οφείλουν να προβλέπουν ότι οι καταναλωτές δικαιούνται μείωση, η οποία, πρώτον, αφορά το συνολικό κόστος της πίστωσης και, δεύτερον, αποτελείται από τόκους και επιβαρύνσεις για το εναπομένον διάστημα της σύμβασης.

29. Το πρώτο τμήμα της διάταξης αυτής εξειδικεύει τα είδη των επιβαρύνσεων τα οποία επιδέχονται μείωση λόγω της φύσης τους. Κατ' ουσίαν, καθόσον το άρθρο 16, παράγραφος 1, προβλέπει μείωση του συνολικού κόστους της πίστωσης, μείωση χωρεί μόνον για τις επιβαρύνσεις που αποτελούν μέρος του συνολικού κόστους της πίστωσης.

30. Το συνολικό κόστος της πίστωσης ορίζεται στο άρθρο 3, στοιχείο ζ', της οδηγίας 2008/48 ως «το σύνολο των επιβαρύνσεων [...] που καλείται να πληρώσει ο καταναλωτής για τη σύμβαση πίστωσης και τα οποία γνωρίζει ο πιστωτικός φορέας, πλην των συμβολαιογραφικών δαπανών [και] τα έξοδα που αφορούν συμπληρωματικές υπηρεσίες σχετικές με τη σύμβαση πίστωσης, ιδίως τα ασφάλιστρα [...] εάν, επιπλέον, η σύναψη της σύμβασης υπηρεσίας είναι υποχρεωτική για την έγκριση της πίστωσης ή για τη χορήγησή της υπό τους όρους και τις προϋποθέσεις που διαφημίζονται». Συνεπώς, οι συμβολαιογραφικές δαπάνες δεν καλύπτονται από το δικαίωμα μείωσης στην περίπτωση πρόωρης εξόφλησης σύμφωνα με το άρθρο 16, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/48.

31. Το δεύτερο τμήμα του άρθρου 16, παράγραφος 1, προβλέπει ότι η εφαρμοστέα μείωση αποτελείται «από τους τόκους και τις επιβαρύνσεις για το εναπομένον διάστημα της σύμβασης». Προκύπτει συνακόλουθα, πρώτον, ότι η μείωση πρέπει να αφορά τις επιβαρύνσεις και τους τόκους και, δεύτερον, ότι πρέπει να αφορά «το εναπομένον διάστημα της σύμβασης».

32. Εκ των προεκτεθέντων συνάγεται ότι το άρθρο 16, παράγραφος 1, θέτει μάλλον ορισμένες βασικές αρχές –εκείνες που επισήμανα– οι οποίες πρέπει να τηρούνται από τα κράτη μέλη. Στο σημείο αυτό προτείνω να εξετασθεί κατά πόσον η οδηγία 2008/48 αποτελεί μέτρο εναρμόνισης.

2. Επί του εύρους της επιτευχθείσας με την οδηγία 2008/48 εναρμόνισης

33. Βεβαίως, η πρώτη περίοδος της αιτιολογικής σκέψης 9 αναφέρει ότι «χρειάζεται πλήρης εναρμόνιση». Εντούτοις, ο βαθμός εναρμόνισης που επιδιώκει μια οδηγία δεν πρέπει να συγχέεται με το εύρος της εναρμόνισης αυτής. Επομένως, η πλήρης εναρμόνιση που μνημονεύεται στην αιτιολογική σκέψη 9 δεν αφορά απαραίτητως όλες τις πτυχές των καταναλωτικών πιστώσεων που εξετάζονται στην οδηγία 2008/48. Εξάλλου, η τρίτη περίοδος της ίδιας αιτιολογικής σκέψης μνημονεύει ρητώς ότι η επιβολή απαγόρευσης στα κράτη μέλη να διατηρούν ή να εισάγουν εθνικές διατάξεις διαφορετικές από αυτές που καθορίζονται στην παρούσα οδηγία «θα πρέπει να ισχύει μόνον προκειμένου περί διατάξεων τις οποίες εναρμονίζει η παρούσα οδηγία. Όπου δεν υφίστανται τέτοιες εναρμονισμένες διατάξεις, τα κράτη μέλη θα πρέπει να παραμείνουν ελεύθερα να διατηρούν ή να εισάγουν εθνικές νομοθετικές ρυθμίσεις».

34. Το γεγονός ότι η οδηγία 2008/48 αποσκοπεί στην επίτευξη πλήρους εναρμόνισης μόνον ως προς ορισμένες πτυχές της καταναλωτικής πίστωσης επιβεβαιώνεται από το άρθρο 1 της οδηγίας αυτής. Κατά τη διάταξη αυτή, η οδηγία 2008/48 έχει ως σκοπό «την εναρμόνιση *ορισμένων* πτυχών των νομοθετικών [...] διατάξεων των κρατών μελών που διέπουν τις συμβάσεις πίστωσης με τους

καταναλωτές». Ομοίως, το άρθρο 22 της οδηγίας 2008/48 απλώς προβλέπει ότι, «καθόσον η παρούσα οδηγία περιέχει εναρμονισμένες διατάξεις, τα κράτη μέλη δεν μπορούν να διατηρούν ή να εισάγουν στο εθνικό τους δίκαιο διατάξεις που παρεκκλίνουν από αυτές που καθορίζονται στην παρούσα οδηγία».

35. Τέλος, μπορεί επίσης να σημειωθεί ότι το Δικαστήριο έχει ήδη κάνει δεκτό, στο πλαίσιο οδηγίας που αποσκοπεί στην πλήρη εναρμόνιση, ότι δεν εναρμονίστηκαν όλες οι πτυχές που μνημονεύονται στην οδηγία αυτή. Επιπλέον, για παράδειγμα, όσον αφορά την έκτη οδηγία περί ΦΠΑ⁵ του Συμβουλίου, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι όταν τα κράτη μέλη κάνουν χρήση ορισμένων δυνατοτήτων που προβλέπονται στο τρίτο εδάφιο του άρθρου 17, παράγραφος 5, της έκτης οδηγίας, μπορούν να εφαρμόζουν διαφορετική μέθοδο υπολογισμού από εκείνη που αναφέρεται στην οδηγία αυτή, υπό την προϋπόθεση ειδικότερα ότι η μέθοδος που επιλέγουν εγγυάται ακριβέστερο καθορισμό της αναλογίας έκπτωσης του ΦΠΑ επί των εισροών από εκείνη που αναφέρεται στην οδηγία⁶.

36. Όσον αφορά το άρθρο 16, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/48, πρέπει να σημειωθεί ότι καθόσον η διάταξη αυτή δεν καθορίζει τη μέθοδο υπολογισμού που πρέπει να χρησιμοποιείται, φρονώ ότι ο σκοπός του νομοθέτη της Ένωσης είναι να παράσχει στα κράτη μέλη ορισμένη ελευθερία ως προς το εν λόγω ζήτημα. Επιπλέον, κατά την αιτιολογική σκέψη 10, το εύρος της εναρμόνισης που επιδιώκει η οδηγία 2008/48 καθορίζεται από τους συγκεκριμένους ορισμούς που περιέχονται στο άρθρο 3, στοιχείο ζ', της οδηγίας. Είναι συναφώς σημαντικό να σημειωθεί ότι η έννοια του όρου «μείωση» που χρησιμοποιείται στο άρθρο 16, παράγραφος 1, δεν ορίζεται στην οδηγία αυτή.

37. Όπως προανέφερα, τούτο δεν σημαίνει φυσικά ότι τα κράτη μέλη μπορούν να επιλέγουν οποιαδήποτε μέθοδο επιθυμούν. Πρέπει να τηρούν τις αρχές που προβλέπονται στο άρθρο 16, παράγραφος 1, σχετικά με την υποχρέωση για την κάλυψη αμφότερων των τόκων και των επιβαρύνσεων. Εντούτοις, όσον αφορά τον καθορισμό του τμήματος των επιβαρύνσεων για το οποίο χωρεί μείωση, καμία από τις αρχές αυτές δεν επιτάσσει, όπως ερωτά το αιτούν δικαστήριο, να εξαρτάται το ποσό των οικείων επιβαρύνσεων από τη χρονική διάρκεια της συμβάσεως πιστώσεως. Μολονότι το άρθρο 16, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής διευκρινίζει ότι το τμήμα αυτό αντιστοιχεί στους τόκους και τις επιβαρύνσεις που οφείλονται «για το εναπομένον διάστημα της σύμβασης», η διάταξη αυτή εξακολουθεί να είναι σχετικώς ασαφής, καθόσον μπορεί να εννοεί ότι οι οικείοι τόκοι και επιβαρύνσεις είναι οι μεταγενέστεροι της ημερομηνίας εξοφλήσεως⁷.

38. Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, είναι σαφές, κατά τη γνώμη μου, ότι η οδηγία 2008/48 δεν προβαίνει σε εναρμόνιση της μεθόδου που πρέπει να χρησιμοποιείται για τον καθορισμό της εφαρμοστέας μείσεως σε περίπτωση πρόωρης εξοφλήσεως, πλην όμως διατυπώνει τις αρχές που πρέπει να τηρούν τα κράτη μέλη κατά τον καθορισμό της μεθόδου αυτής.

3. Ανάλυση της συμβατότητας των διάφορων προτεινόμενων ερμηνειών με το άρθρο 16, παράγραφος 1

39. Στην κύρια δίκη, το γράμμα του νόμου της 12ης Μαΐου 2011 περί καταναλωτικής πίστης φαίνεται σχετικά ευρύ, όπως αποδεικνύεται από το γεγονός ότι τα πολωνικά δικαστήρια τον έχουν ερμηνεύσει με διαφορετικούς τρόπους, όπως ανέφερε το αιτούν δικαστήριο.

5 Έκτη οδηγία 77/388/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 17ης Μαΐου 1977, περί εναρμόνισης των νομοθεσιών των κρατών μελών, των σχετικών με τους φόρους κύκλου εργασιών – Κοινό σύστημα φόρου προστιθεμένης αξίας: ομοιόμορφη φορολογική βάση (ΕΕ ειδ. έκδ. 09/001, σ. 48).

6 Πράγματι, ουδεμία διάταξη της έκτης οδηγίας ΦΠΑ αναφέρει ρητώς ότι τα κράτη μέλη μπορούν να αποκλίνουν από τη μέθοδο αυτή. Βλ. απόφαση της 8ης Νοεμβρίου 2012, BLC Baumarkt (C-511/10, EU:C:2012:689, σκέψη 24).

7 Η γαλλική και η ιταλική απόδοση της οδηγίας 2008/48 χρησιμοποιούν το επίθετο «οφειλόμενος» («intérêts et frais dus pour la durée résiduelle», «dovuti per la restante durata»). Ωστόσο, πέραν του γεγονότος ότι ο χαρακτηρισμός αυτός δεν εντοπίζεται σε άλλες γλωσσικές αποδόσεις, δεν θεωρώ ότι υφίσταται σύγκρουση με όσα μόλις περιέγραψα, καθόσον ο όρος μπορεί να γίνει αντιληπτός υπό την έννοια του ληξιπρόθεσμου. Εν πάση περιπτώσει, η αγγλική απόδοση δεν περιλαμβάνει το επίθετο αυτό («interest and the costs for the remaining duration»), ενώ η ισπανική και η γερμανική απόδοση περιλαμβάνουν μάλλον γενικούς όρους, αντιστοίχως «correspondientes a la duración» και «für die verbleibende Laufzeit des Vertrags richtet».

40. Επομένως, δεδομένου ότι το αιτούν δικαστήριο πρέπει να ερμηνεύσει την εθνική νομοθεσία του σύμφωνα με το δίκαιο της Ένωσης, κρίνω σκόπιμο να εξετάσω την υποχρέωση που επιβάλλεται στα κράτη μέλη από τη φράση «εναπομένον διάστημα της σύμβασης», κατά το άρθρο 16, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/48, με την οποία σχετίζεται το προδικαστικό ερώτημα⁸.

41. Συναφώς, πρέπει να σημειωθεί ότι το αιτούν δικαστήριο προτείνει δυο διαφορετικές ερμηνείες της φράσης αυτής.

42. Η *πρώτη ερμηνεία* βασίζεται στην παραδοχή ότι η φράση «για το εναπομένον διάστημα της σύμβασης» αποσκοπεί να περιορίσει τη μείωση αποκλειστικά στις επιβαρύνσεις που εξαρτώνται από τη διάρκεια της πίστωσης. Επομένως, ο όρος «επιβαρύνσεις» αφορά τις δαπάνες στις οποίες υποβάλλεται το πιστωτικό ίδρυμα σχετικά με τη χορηγούμενη πίστωση⁹. Κατ' ουσίαν, συνεπώς, το άρθρο 16, παράγραφος 1, θα απάλλασσε τους καταναλωτές, ως προς τις «επιβαρύνσεις», από την καταβολή των δαπανών που αφορούν το εναπομένον διάστημα της σύμβασης. Το ζήτημα εν προκειμένω είναι ότι, καθόσον το πιστωτικό ίδρυμα δεν βαρύνεται με τις εν λόγω δαπάνες, ο καταναλωτής θα πρέπει να δικαιούται την έκπτωσή τους από το συνολικό κόστος της πίστωσης¹⁰.

43. Η *δεύτερη ερμηνεία* συνίσταται στο να γίνει δεκτό ότι το συνολικό κόστος της πίστωσης πρέπει να μειωθεί αναλογικά προς το εναπομένον διάστημα της σύμβασης. Κατ' ουσίαν, η φράση «για το εναπομένον διάστημα της σύμβασης» θα αποτελούσε απλώς ένδειξη για τον τρόπο υπολογισμού της μείωσης, δηλαδή αναλογικά προς το εναπομένον διάστημα της σύμβασης.

44. Επιπλέον, πρέπει να ληφθούν υπόψη δυο άλλες ερμηνείες.

45. Σύμφωνα με την *τρίτη* ερμηνεία που υποστηρίζουν οι εναγόμενες, οι επιβαρύνσεις που είναι δυνατό να εκπέσουν από το συνολικό κόστος της πίστωσης είναι μόνον εκείνες οι οποίες αναφέρονται ρητώς στη σύμβαση πίστωσης ως εξαρτώμενες από τη διάρκεια της σύμβασης πίστωσης καθεαυτήν. Αντιθέτως, καθόσον η παρεχόμενη υπηρεσία, δηλαδή η χορήγηση του δανείου, έχει εκτελεστεί εξ ολοκλήρου μόλις τα χρήματα τεθούν στη διάθεση του καταναλωτή, το περιθώριο κέρδους του πιστωτικού ιδρύματος θα πρέπει να παραμείνει ακέραιο.

46. Σύμφωνα με την *τέταρτη* και τελευταία ερμηνεία, η μείωση που δικαιούται ο καταναλωτής αφορά εφάπαξ ή περιοδικές καταβολές που δεν είχαν ακόμη καταστεί ληξιπρόθεσμες κατά τον χρόνο πρόωρης εξόφλησης.

47. Για να καθορισθεί ποιες ερμηνείες είναι συμβατές με το άρθρο 16, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/48, πρέπει να ληφθούν υπόψη οι αρχές που διατυπώνονται με τη διάταξη αυτή, καθώς και ότι αυτές μπορούν να συναχθούν, σύμφωνα με τις ερμηνευτικές μεθόδους του Δικαστηρίου, από το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται η οικεία διάταξη, από τους σκοπούς που επιδιώκονται με αυτήν και από το γράμμα της¹¹.

8 Βλ., για παράδειγμα, απόφαση της 27ης Μαρτίου 2019, Pawlak (C-545/17, EU:C:2019:260, σκέψη 83).

9 Σύμφωνα με την ερμηνεία αυτή που υποστηρίζουν οι εναγόμενες στην κύρια δίκη και η Ισπανική Κυβέρνηση, δεν χωρεί μείωση για εφάπαξ δαπάνες στην περίπτωση πρόωρης εξόφλησης. Μόνον περιοδικές δαπάνες οι οποίες προκύπτουν μετά την εξόφληση εμπίπτουν στη μείωση αυτή.

10 Ως εκ τούτου, οι επιβαρύνσεις που θα μπορούσαν να εκπέσουν από το συνολικό κόστος της πιστώσεως θα ήταν περιορισμένες: αποτελούνται κυρίως από επιβαρύνσεις που αφορούν την προετοιμασία και τη μετάδοση περιοδικής πληροφόρησης στους καταναλωτές σύμφωνα με τις εφαρμοστέες διατάξεις του εθνικού δικαίου και του δικαίου της Ένωσης. Πράγματι, η συντριπτική πλειονότητα των δαπανών που προκύπτουν από δάνειο αποτελούν εφάπαξ δαπάνες όπως οι δαπάνες για τη δημιουργία και την επεξεργασία του φακέλου του αιτούντος ή η αναζήτηση πληροφοριών σχετικά με την πιστοληπτική ικανότητα του καταναλωτή. Στην πράξη, σχετικές είναι οι περιοδικές δαπάνες που θα ανέκυπταν μετά την ημερομηνία πρόωρης εξόφλησης, καθόσον οι εφάπαξ δαπάνες δεν εξαρτώνται γενικώς από τη διάρκεια της σύμβασης.

11 Βλ. απόφαση της 4ης Μαΐου 2010, TNT Express Nederland (C-533/08, EU:C:2010:243, σκέψη 44).

48. Όσον αφορά το πλαίσιο, επισημαίνεται ότι ορισμένοι μετέχοντες στη διαδικασία έχουν προτείνει τη συστηματική ερμηνεία του άρθρου 16, παράγραφος 1, υπό το πρίσμα του άρθρου 16, παράγραφος 2. Ως εκ τούτου, καθόσον τα πιστωτικά ιδρύματα δικαιούνται, κατά το άρθρο 16, παράγραφος 2, «εύλογης και αντικειμενικώς αιτιολογημένης» αποζημίωσης «για ενδεχόμενα έξοδα που έχουν άμεση σχέση με την πρόωρη εξόφληση της πίστωσης, υπό την προϋπόθεση ότι η πρόωρη εξόφληση πραγματοποιείται εντός χρονικού διαστήματος για το οποίο έχει καθορισθεί το χρεωστικό επιτόκιο», το πεδίο εφαρμογής της, κατά το άρθρο 16, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/48 μείωσης πρέπει να ερμηνευθεί διασταλτικά και κατά τρόπο που να ευνοεί τον καταναλωτή.

49. Προσωπικά δεν έχω πεισθεί από την προσέγγιση αυτή. Αντίθετα προς τα επιχειρήματα που προέβαλε η Πολωνική Κυβέρνηση, δεν θεωρώ ότι προκειμένου να διασφαλιστεί η πλήρης αποτελεσματικότητα («effet utile») του άρθρου 16, παράγραφος 2, πρέπει το άρθρο 16, παράγραφος 1, να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι περιλαμβάνει απαραίτητως μείωση του κέρδους του πιστωτικού ιδρύματος. Πράγματι, αντίθετα προς μια μάλλον ευρέως αποδεκτή ερμηνεία, ο σκοπός του άρθρου 16, παράγραφος 2, δεν είναι η αντιστάθμιση του κέρδους που θα είχε ο δανειστής αν δεν είχε λάβει χώρα η πρόωρη εξόφληση. Βεβαίως, ακόμη και αν το πιστωτικό ίδρυμα δανείσει εκ νέου τα εξοφληθέντα ποσά, το περιθώριο κέρδους του δεν θα είναι απαραίτητως ίδιο με αυτό που θα υπήρχε αν η αρχική σύμβαση πίστώσεως εξακολουθούσε να ισχύει¹². Ωστόσο, τούτο δεν μπορεί να παραβλέψει το γεγονός ότι το γράμμα του άρθρου 16, παράγραφος 2, αναφέρεται σε «έξοδα» και όχι σε «ζημίες» που φέρει το ίδρυμα και πρέπει επιπλέον να «έχουν άμεση σχέση με την πρόωρη εξόφληση της πίστωσης». Επομένως, προκύπτει ότι σκοπός της αποζημίωσης που μπορεί να ζητηθεί σύμφωνα με τη διάταξη αυτή είναι μόνον η αντιστάθμιση των δαπανών που προκύπτουν λόγω της πρόωρης εξόφλησης των συμβάσεων πίστωσης εφόσον πρέπει να γίνουν εκ μέρους του πιστωτικού ιδρύματος ειδικές ενέργειες προς τούτο¹³.

50. Η δυνατότητα αξίωσης αποζημίωσης για διαφυγόν κέρδος λόγω της πρόωρης εξόφλησης της σύμβασης πίστωσης όντως προβλέπεται στην οδηγία 2008/48: ωστόσο, προβλέπεται στο άρθρο 16, παράγραφος 4, στοιχείο β', και όχι στο άρθρο 16, παράγραφος 2. Εντούτοις, δεδομένου ότι το άρθρο 16, παράγραφος 4, στοιχείο β', έχει προαιρετικό χαρακτήρα, τα κράτη μέλη πρέπει να προβλέψουν τη δυνατότητα αυτή κατά τη μεταφορά της οδηγίας. Επιπλέον, το άρθρο 16, παράγραφος 4, στοιχείο β', της οδηγίας αυτής ορίζει ότι η αποζημίωση αυτή μπορεί να ζητηθεί μόνον κατ' εξαίρεση αν το πιστωτικό ίδρυμα μπορεί να αποδείξει ότι η ζημία που υπέστη υπερβαίνει το όριο που καθορίζεται στο δεύτερο εδάφιο του άρθρου 16, παράγραφος 2. Επομένως, περιορίζεται σχετικά ο κίνδυνος να λάβει το πιστωτικό ίδρυμα αποζημίωση ακόμη και αν το κέρδος του δεν έχει μειωθεί σημαντικά.

51. Όσον αφορά τους σκοπούς που επιδιώκει το άρθρο 16, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/48, ο σκοπός, βεβαίως, που μνημονεύεται στην αιτιολογική σκέψη 7, είναι να διευκολυνθεί «η δημιουργία εσωτερικής αγοράς στον τομέα της καταναλωτικής πίστης καθώς και η εύρυθμη λειτουργία της». Ωστόσο, αντιθέτως προς το επιχείρημα που προέβαλαν οι εναγόμενες, από την αιτιολογική σκέψη αυτή δεν προκύπτει ότι ο σκοπός που επιδιώκεται με το άρθρο 16, παράγραφος 1, είναι η προστασία των πιστωτικών ιδρυμάτων από τις συνέπειες της πρόωρης εξοφλήσεως. Πράγματι, η εν λόγω αιτιολογική σκέψη αναφέρει ρητώς ότι η εύρυθμη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς πρέπει να επιτευχθεί μέσω της θέσπισης εναρμονισμένου πλαισίου του δικαίου της Ένωσης σε ορισμένους βασικούς τομείς και όχι μέσω της προστασίας των πιστωτικών ιδρυμάτων έναντι των συνεπειών της πρόωρης εξόφλησης.

12 Εφόσον το πιστωτικό ίδρυμα μπορεί να δανείσει εκ νέου τα εξοφληθέντα ποσά. Ομολογουμένως, οι προϋποθέσεις αναχρηματοδότησης (είτε μέσω των διαπραγματικών αγορών είτε μέσω των χρημάτων των καταθετών αν το πιστωτικό ίδρυμα είναι τράπεζα) μπορεί να έχουν μεταβληθεί. Ωστόσο, στην περίπτωση αυτή, κατ' αρχήν, θα είναι διαφορετικό και το εφαρμοστέο επιτόκιο στη σύμβαση πίστώσεως. Επομένως, το περιθώριο κέρδους θα μεταβληθεί ιδίως αν ο ανταγωνισμός στην αγορά έχει εξελιχθεί μετά τη σύναψη της σύμβασης.

13 Οι λόγοι για τους οποίους το διαφυγόν κέρδος δεν εμπίπτει στην αποζημίωση που προβλέπεται στο άρθρο 16, παράγραφος 2, της οδηγίας 2008/48 συνάγονται από την αιτιολογική σκέψη 39, καθόσον η τελευταία τονίζει ότι «η καταναλωτική πίστωση, λόγω της διάρκειας και του μεγέθους της, δεν χρηματοδοτείται μέσω μηχανισμών μακροπρόθεσμης χρηματοδότησης». Πράγματι, στην περίπτωση αυτή, το διαφυγόν κέρδος, ακόμη και αν υφίσταται, παραμένει σχετικά περιορισμένο εκτός και αν οι τάσεις στην αγορά αντιστραφούν πλήρως.

52. Αντιθέτως, δεν μπορούμε να αγνοήσουμε το γεγονός ότι η αιτιολογική σκέψη 39, η οποία αναφέρει ειδικά τους σκοπούς που επιδιώκονται με το άρθρο 16, παράγραφος 1, δεν περιέχει κάποια αναφορά στη μείωση αυτή, αλλά προβλέπει μόνον ότι «ο καταναλωτής θα πρέπει να έχει το δικαίωμα να εκπληρώνει τις υποχρεώσεις του πριν από την προβλεπόμενη στη σύμβαση πίστωσης ημερομηνία». Τούτο μπορεί να σημαίνει ότι ο νομοθέτης της Ένωσης έκρινε ότι η μείωση αυτή αποτελεί απλή συνέπεια της πρόωρης εξόφλησης και, επομένως, είναι εύκολο να υπολογισθεί. Εξάλλου, και η άποψη ότι οι συνέπειες της πρόωρης εξόφλησης πρέπει να είναι εύκολο να αξιολογηθούν εκφράζεται στην ίδια ακριβώς αιτιολογική σκέψη καθόσον το γράμμα της αναφέρεται στην αποζημίωση που δικαιούται το πιστωτικό ίδρυμα. Πράγματι, κατά την αιτιολογική σκέψη 39, στην περίπτωση αυτή «[...] η μέθοδος υπολογισμού θα πρέπει να εφαρμόζεται με ευκολία από τους πιστωτές [...]».

53. Υπό το πρίσμα αυτό, μολονότι η πρώτη ερμηνεία περί του ότι η μείωση πρέπει να αντιστοιχεί στις δαπάνες με τις οποίες δεν πρέπει να επιβαρυνθεί το πιστωτικό ίδρυμα λόγω της πρόωρης εξόφλησης φαίνεται εκ πρώτης όψεως σχετικά απλή –και επομένως αρκετά ελκυστική–, η πρακτική εφαρμογή της πιθανώς να προκαλέσει σημαντικές πρακτικές δυσκολίες. Πράγματι, όπως το αιτούν δικαστήριο επισήμανε στην αίτησή του, τα πιστωτικά ιδρύματα σπανίως εξειδικεύουν ποιες από τις δαπάνες με τις οποίες επιβαρύνονται εμπίπτουν στις δαπάνες που χρεώνουν στους καταναλωτές, ενώ, ακόμη και στην περίπτωση αυτή, ο καταναλωτής θα είχε ακόμη το δικαίωμα να αμφισβητήσει την ακρίβεια των διευκρινίσεων αυτών.

54. Ούτε το ύψος των επιβαλλόμενων χρεώσεων θα προσέφερε σημαντική βοήθεια. Πράγματι, ακόμη και αν οι επιβαλλόμενες επιβαρύνσεις έχουν υπολογιστεί βάσει της διάρκειας της πίστωσης, επισημαίνεται ότι μπορεί να χρησιμοποιηθούν για τη μερική κάλυψη περιοδικών και εφάπαξ δαπανών, περιλαμβανομένων όσων ανέκυψαν αποκλειστικώς πριν από την πρόωρη εξόφληση. Το ίδιο ισχύει και στην περίπτωση που οι επιβαρύνσεις αυτές υπολογίστηκαν σύμφωνα με ποσό της χορηγούμενης πίστωσης καθόσον δεν αποτελούν απαραίτητως όλες οι μεταβλητές επιβαρύνσεις περιοδικές επιβαρύνσεις. Τέλος, όλες οι επιβαρύνσεις ή χρεώσεις που επιβάλλονται στους καταναλωτές μπορεί να περιλαμβάνουν κάποιο κέρδος δεδομένου ότι δεν υφίσταται κανόνας που να επιβάλλει στα πιστωτικά ιδρύματα να πετύχουν το περιθώριο κέρδους αποκλειστικά μέσω των τόκων που επιβάλλονται στους καταναλωτές.

55. Συνεπώς, στην πράξη, ο μόνος τρόπος να υπάρχει σαφής εικόνα του ποσού που θα εξοικονομήσει το πιστωτικό ίδρυμα είναι να επιβληθεί σε αυτό η απαίτηση να τηρεί «αναλυτική λογιστική», ο σκοπός της οποίας είναι ακριβώς να προσδιορίσει και να αξιολογήσει τα στοιχεία που αποτελούν τα καθαρά λειτουργικά του έσοδα. Πράγματι, στην περίπτωση πιστωτικού ιδρύματος, τα στοιχεία αυτά περιλαμβάνουν τις δαπάνες που ανακύπτουν από τη διάρκεια των χορηγούμενων πιστώσεων. Εντούτοις, η αναλυτική λογιστική δεν έχει καταστεί ακόμη υποχρεωτική για τα πιστωτικά ιδρύματα με την οδηγία 2008/48 ούτε με οποιαδήποτε άλλη πράξη της Ένωσης¹⁴. Επομένως, στην περίπτωση που το Δικαστήριο υιοθετούσε την πρώτη ερμηνεία, η αναλυτική λογιστική θα καθίστατο στην πράξη υποχρεωτική, παράλο που η υποχρέωση αυτή δεν προβλέπεται με άλλον τρόπο. Επιπλέον, αν υφίσταται διαφωνία ως προς το ποσό της μείωσης που δικαιούται ο καταναλωτής στην περίπτωση πρόωρης εξόφλησης, τα εθνικά δικαστήρια θα πρέπει να ορίζουν εμπειρογνώμονες ορκωτούς λογιστές, ακόμη και αν οι σχετικές επιβαρύνσεις είναι εκ της φύσεώς τους σχετικά περιορισμένες.

¹⁴ Η υποχρέωση αυτή υφίσταται αποκλειστικά σε ορισμένες όλως ιδιαίτερες περιπτώσεις. Βλ., για παράδειγμα, άρθρο 34 του κανονισμού (ΕΕ) 909/2014 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Ιουλίου 2014, σχετικά με τη βελτίωση του διακανονισμού αξιογράφων στην Ευρωπαϊκή Ένωση και τα κεντρικά αποθετήρια τίτλων και για την τροποποίηση των οδηγιών 98/26/ΕΚ και 2014/65/ΕΕ και του κανονισμού (ΕΕ) 236/2012 (ΕΕ 2014, L 257, σ. 1), και άρθρο 11 του κανονισμού (ΕΕ) 2017/352 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 15ης Φεβρουαρίου 2017, για τη θέσπιση πλαισίου όσον αφορά την παροχή λιμενικών υπηρεσιών και κοινών κανόνων για τη χρηματοοικονομική διαφάνεια των λιμένων (ΕΕ 2017, L 57, σ. 1).

56. Οποιαδήποτε και αν είναι τα θεωρητικά πλεονεκτήματα της πιθανής ερμηνείας αυτής, δεδομένων των σχετικών πρακτικών δυσχερειών, οι οποίες όπως μόλις ανέφερα ενδέχεται να είναι σημαντικές, φρονώ ότι η ερμηνεία αυτή δεν είναι συμβατή με το πνεύμα της αιτιολογικής σκέψης 39 της οδηγίας 2008/48, κατά την οποία οι συνέπειες της πρόωρης εξόφλησης πρέπει να είναι ευχερώς προσδιορίσιμες.

57. Πλέον καθοριστική σημασία εξακολουθεί να έχει το *γράμμα* του άρθρου 16, παράγραφος 1. Πράγματι, συναφώς, αμφότερες η πρώτη και η τρίτη ερμηνεία δεν συνάδουν με την αναφορά του άρθρου αυτού στον όρο «τόκος». Θα ξεκινήσω με την τρίτη ερμηνεία.

58. Σύμφωνα με την ερμηνεία αυτή, μπορεί να γίνει μείωση μόνον για τις επιβαρύνσεις υπό την προϋπόθεση ότι αναφέρονται ρητώς ως εξαρτώμενες από τη διάρκεια της σύμβασης. Μπορεί να σημειωθεί, ωστόσο, ότι εφόσον ο νομοθέτης της Ένωσης έκρινε απαραίτητο να αναφερθεί σε τόκους και επιβαρύνσεις, η μείωση που αναφέρεται στο άρθρο 16, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/48 πρέπει συνεπώς να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι περιλαμβάνει και τα δυο στοιχεία και όχι αποκλειστικά, όπως αναφέρεται στην τρίτη ερμηνεία, τις επιβαρύνσεις.

59. Επιπρόσθετα, ακόμη και αν η τρίτη ερμηνεία έπρεπε να εφαρμοστεί και στην περίπτωση των τόκων, τούτο δεν θα μπορούσε να λειτουργήσει στην πράξη χωρίς την αξιοποίηση οποιασδήποτε άλλης μεθόδου υπολογισμού, εκτός εκείνων που προτείνονται με τη δεύτερη ή με την τέταρτη ερμηνεία¹⁵. Συνεπώς, η επιλογή της τρίτης ερμηνείας θα προϋπέθετε την εφαρμογή δυο διαφορετικών μεθόδων υπολογισμού, μία για τους τόκους και μία άλλη για τις επιβαρύνσεις αντιστοίχως. Ωστόσο, τούτο δεν θα ήταν συνεπές με το γράμμα του άρθρου 16, παράγραφος 1.

60. Όσον αφορά την πρώτη ερμηνεία, επισημαίνεται ότι ο όρος «τόκος» αναφέρεται σε ένα στοιχείο της αμοιβής του πιστωτικού ιδρύματος που είναι ακριβές και ευχερώς προσδιορίσιμο καθόσον υπολογίζεται με την εφαρμογή ετήσιου ποσοστού. Όπως κάθε στοιχείο της αμοιβής του, η καταβολή των τόκων συμβάλλει βεβαίως στην επίτευξη κέρδους του πιστωτικού ιδρύματος, αλλά μετακυλίζει επίσης στους καταναλωτές τις δαπάνες των τραπεζών σχετικά με την πίστωση. Συνεπώς, η ερμηνεία των «επιβαρύνσεων» της πιστώσεως, κατά το άρθρο 16, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/48, υπό την έννοια ότι περιλαμβάνουν τα έξοδα του πιστωτικού ιδρύματος, όπως προτείνεται με την πρώτη και την τρίτη ερμηνεία, θα οδηγούσε στη διπλή μείωση του ίδιου στοιχείου, καθόσον αφορά και τους τόκους. Προσωπικά, ωστόσο, φρονώ ότι ο νομοθέτης της Ένωσης δεν είχε τέτοια πρόθεση.

61. Καθόσον ο όρος «τόκος» συνδέεται με τον όρο «επιβαρύνσεις» με τον σύνδεσμο «και», μου φαίνεται πιο λογικό αμφότεροι να συνδέονται με πληρωμές οι οποίες πρέπει να καταβληθούν από τον καταναλωτή. Συνεπώς, ο όρος «επιβαρύνσεις» στο άρθρο 16, παράγραφος 1, δεν αφορά, όπως υποστηρίζει η πρώτη ερμηνεία, τις δαπάνες που βαρύνουν το πιστωτικό ίδρυμα, αλλά μάλλον τις πληρωμές που αξιώνει από τους καταναλωτές πλέον των τόκων.

62. Με άλλα λόγια, η φράση «[οφειλόμενες] για το εναπομένον διάστημα της σύμβασης» πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι η μείωση που προβλέπεται στο άρθρο 16, παράγραφος 1, δεν εξαρτάται από τον σκοπό των επιβαρύνσεων που επιβάλλονται στον καταναλωτή, όπως προτείνεται από την πρώτη και την τρίτη ερμηνεία, αλλά από την ημερομηνία κατά την οποία επιβάλλεται στους καταναλωτές η καταβολή των επιβαρύνσεων.

63. Κατά τη γνώμη μου, μόνον η δεύτερη ή η τέταρτη ερμηνεία συνάδουν με τη διαπίστωση αυτή. Γνωρίζω ότι αμφότερες οι ερμηνείες παρουσιάζουν μειονεκτήματα, ωστόσο, όπως ήδη έχω διευκρινίσει, δεν υφίσταται, ειλικρινά, διαθέσιμη ερμηνεία του άρθρου 16, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/48 που να είναι πλήρως ικανοποιητική.

¹⁵ Επιπλέον, τούτο επιβάλλει τη σκέψη και εν συνεχεία τη διαπίστωση ότι μέρος του κέρδους μπορεί να αποδοθεί στο εναπομένον χρονικό διάστημα. Ωστόσο, το περιθώριο κέρδους δεν είναι απαραίτητως γραμμικό.

64. Ειδικότερα, αναγνωρίζω ότι αμφότερες οι ερμηνείες θα μπορούσαν να προκαλέσουν ανισορροπία στη σχέση μεταξύ πιστωτή και δανειστή. Πράγματι, σύμφωνα με τη δεύτερη ερμηνεία, αν η εξόφληση λάβει χώρα πολύ πρόωρα, οι πάγιες δαπάνες που βαρύνουν το πιστωτικό ίδρυμα μπορεί να μην έχουν εξοφληθεί ολοκληρωτικά από τις χρεώσεις και τους τόκους που καταβάλλει ο καταναλωτής και συνεπώς ενδέχεται το πιστωτικό ίδρυμα να υποστεί ζημία. Όσον αφορά την τέταρτη ερμηνεία, η οποία παρέχει στα πιστωτικά ιδρύματα τη δυνατότητα να αποφύγουν τις συνέπειες της μείωσης των επιβαρύνσεων στην περίπτωση πρόωρης εξόφλησης, μετακυλίνοντας στους καταναλωτές όλες τις περιοδικές επιβαρύνσεις κατά τον χρόνο σύναψης της σύμβασης, πρέπει να ληφθούν υπόψη άλλα στοιχεία. Ωστόσο, αμφότερες οι ερμηνείες παρουσιάζουν το σαφές πλεονέκτημα ότι θα χορηγηθεί μείωση στον καταναλωτή ως προς τους τόκους και τις επιβαρύνσεις λόγω της πρόωρης εξόφλησης κατά τρόπο (σχετικά) αναλογικό προς την πρόωρη εξόφληση της σύμβασης πίστωσης.

65. Επιπλέον, δεν είμαι πεπεισμένος ότι ο νομοθέτης της Ένωσης απέβλεπε απαραίτητως στην επίτευξη τέλει ισορροπίας μεταξύ των συμφερόντων των πιστωτικών ιδρυμάτων και εκείνων των καταναλωτών. Πράγματι, από το άρθρο 16, παράγραφος 5, της οδηγίας 2008/48 προκύπτει, σε κάποιο βαθμό, ότι ο νομοθέτης δεν είχε την πρόθεση να αποκλείσει το ενδεχόμενο ο καταναλωτής να οφείλει να καταβάλλει το ίδιο ποσό που θα όφειλε αν δεν είχε προβεί σε πρόωρη εξόφληση¹⁶.

66. Μολονότι το γράμμα του άρθρου 16, παράγραφος 1, θα μπορούσε να διατυπωθεί σαφέστερα ως προς το συγκεκριμένο ζήτημα, φρονώ, επομένως, ότι, όχι μόνον η δεύτερη και η τέταρτη ερμηνεία δεν αντιβαίνουν στη διάταξη αυτή, αλλά και ότι επίσης δύνανται να αντικατοπτρίζουν τις προθέσεις του νομοθέτη της Ένωσης.

67. Κατά τη γνώμη μου, επομένως, τα κράτη μέλη μπορούν να επιλέξουν, μεταξύ άλλων, να μεταφέρουν τη διάταξη αυτή ή, τουλάχιστον, κατά περίπτωση, να την ερμηνεύουν σύμφωνα με μία από τις δύο αυτές ερμηνείες.

V. Πρόταση

68. Για τους προαναφερόμενους λόγους, προτείνω στο Δικαστήριο να δώσει επί του υποβληθέντος από το Sąd Rejonowy Lublin-Wschód w Lublinie z siedzibą w Świdniku (περιφερειακό δικαστήριο του Lublin με έδρα το Świdnik, Πολωνία) την ακόλουθη απάντηση:

Το άρθρο 16, παράγραφος 1, ερμηνευόμενο σε συνδυασμό με το άρθρο 3, στοιχείο ζ', της οδηγίας 2008/48/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Απριλίου 2008, για τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης και την κατάργηση της οδηγίας 87/102/ΕΟΚ του Συμβουλίου, έχει την έννοια ότι το δικαίωμα του καταναλωτή σε μείωση, στις περιπτώσεις που προέβη σε πρόωρη εξόφληση, αφορά τις επιβαρύνσεις των οποίων το ύψος δεν εξαρτάται από τη διάρκεια της σύμβασης πίστωσης. Εντούτοις, ένα κράτος μέλος δεν μπορεί να περιορίσει τη μείωση αυτή –ούτε ένα εθνικό δικαστήριο να ερμηνεύσει ομοίως την εθνική νομοθεσία του– απλώς έως το ύψος των δαπανών που εξοικονόμησε το πιστωτικό ίδρυμα λόγω της πρόωρης εξόφλησης.

¹⁶ Επιπλέον, πρέπει να τονισθεί, πρώτον, ότι σύμφωνα με το άρθρο 10, παράγραφος 2, στοιχείο ιη', της οδηγίας 2008/48 τα πιστωτικά ιδρύματα οφείλουν να ενημερώνουν τους καταναλωτές για τη διαδικασία πρόωρης εξόφλησης και για τους όρους και τις προϋποθέσεις για την πρόωρη αυτή εξόφληση. Συνεπώς, οι εν λόγω όροι και προϋποθέσεις αποτελούν επίσης στοιχείο που οι καταναλωτές μπορούν να λάβουν υπόψη πριν αποφασίσουν να συνάψουν σύμβαση πίστώσεως με ορισμένο πιστωτικό ίδρυμα αντί με άλλο.